

مراحل پژوهشی و همیشه به زبان ساده

محمود مرادی مقدم

داشتن رویکرد پژوهشی به منظور شناخت و تجزیه و تحلیل مسایل، شرایط بهتری را به منظور تصمیم گیری درست میسر می نماید. عموماً پژوهش را کاری لوکس تلقی می کنند، که می تواند درآمد خوبی داشته و مقام و منزلت برای صاحبش فراهم کند. در صورتی که واقعیت این است که از طریق پژوهش می توان - به دلیل افزایش توان حل مسئله و تصمیم گیری درست تر - به موفقیت بیشتری دست یافت.

مدیر، معلم یا کارشناس منطقه آموزشی می تواند با کمک یک مشاور آماري یا پژوهشی در سطح منطقه، به سرعت اطلاعات لازم را در رابطه با مسئله مورد نظر «سؤال اصلی پژوهش» جمع آوری نموده، تصمیم مناسب اتخاذ کند، تولید اطلاعات کرده و به نشر یافته ها «به ویژه انتقال آن به همکاران و رده های بالای مدیریتی» مبادرت نماید.

متأسفانه به دلایلی که - بحث آن در این مقاله نمی گنجد - انجام پژوهش در کشور ما کند است و عموماً نتایج آن وقتی حاصل می شود، که تاریخ مصرف هدف پژوهش، گذشته است. اگر مجری پژوهش (پژوهش گر) جویای پاسخ به سؤال اصلی پژوهش باشد و به وسوسه های مادی آن توجه کمتری داشته باشد، به شدت سرعت دسترسی به یافته ها را می تواند افزایش دهد، ... نگارنده به واسطه سال ها تجربه در پشتیبانی مراحل مختلف پژوهشی، شاهد دانشجویان و پژوهشگرانی بوده است که در پیچ و خم مراحل مختلف پژوهش گرفتار بوده اند و تلاش نموده تا انجام پژوهش را ساده، و قابل دسترس نماید، مراحل زیر - که حاصل تجربه عملی در کارهای پژوهشی است - می تواند شما را در انجام سریع پژوهش کمک کند. کاربرد موارد مطرح شده، بیشتر در حیطه علوم انسانی است، هر چند که با نگرشی انعطاف پذیر تر می توان، از آن، در پژوهش برای سایر زمینه ها نیز استفاده نمود.

مراحل زیر صرفاً یک دید کلی و کاربردی به شما می دهد که سؤالات زیادی را در ذهن شما مطرح خواهد کرد. انشاءاً... انگیزه مطالعه و تحقیق را، در شما شکوفاتر نموده و در اتخاذ تصمیم مناسب به منظور ارتقای آموزش و پرورش کشور، شما را یاری کند. از سویی رویکردهای علمی و پژوهشی، علاوه بر دستیابی مجری طرح به پاسخ سؤالات قصد شده، از یک ظرفیت قوی نیز برخوردار است، بدین صورت که به زینبندگی فضای علمی آموزش و پرورش افزوده و انعکاس مطلوبی به جای می گذارد.

۱. انتخاب هدف، طرح سؤال (یا مشکل) اصلی
۲. دیگران چه کرده اند؟
۳. تهیه یک ابزار (پرسشنامه و ...) به منظور اندازه گیری هدف اصلی
۴. انتخاب نمونه
۵. اجرا و جمع آوری نتایج
۶. ورود اطلاعات به محیط کامپیوتر
۷. توصیف، تجزیه و تحلیل و در صورت لزوم

استفاده از آزمون های آماری مناسب

۸. گزارش نویسی

۹. اطلاع رسانی

اگر قرار باشد کار به صورت جمعی انجام شود (تشکیلات پژوهشی شکل گیرد) بایستی در راستای مراحل نه گانه فوق باشد.

۱. انتخاب هدف، طرح سؤال (یا مشکل) اصلی

برای تعیین هدف، پژوهشگر حسب یافته ها و مطالعات، مشکلات و تجربیات کاری و آموزشی می تواند طرح مسئله نماید. ممکن است انتخاب عنوان پژوهش با پژوهشگر نباشد، یا ممکن است پژوهشگر شفافیت لازم را در انتخاب «هدف» برای سفارش دهنده فراهم نماید، اهدافی که زمینه آن به وسیله پژوهشگر فراهم می شود، می تواند به عنوان دست گرمی، دوام و تجربه کار پژوهشی هم باشد. به هر حال پژوهشگر باید برای انجام پژوهش های فوری (نظرسنجی ها، بررسی نگاه و نگرش ها...) آمادگی داشته باشد.

۲. پیشینه پژوهش (دیگران چه کرده اند؟)

بایستی نگاهی هم به گذشته داشت (کارهای مرتبط با موضوع داخلی یا خارجی)، دیگران راجع به موضوع، چه کرده اند؟، به کتابخانه ها،

رویکردهای علمی و پژوهشی، علاوه بر دستیابی مجری طرح به پاسخ سؤالات قصد شده، از یک ظرفیت قوی نیز برخوردار است، بدین صورت که به زینبندگی فضای علمی آموزش و پرورش افزوده و انعکاس مطلوبی به جای می گذارد

مراکز آماری و اطلاعاتی و پژوهشی مراجعه نمود، پرس و جو کرد و... گسترش اینترنت و دسترسی به اطلاعات تولید شده در جهان، این بخش را ساده تر کرده است.

۳. تهیه یک ابزار (پرسشنامه و ...) به منظور اندازه گیری هدف اصلی

تجربه و مجموعه کارهای انجام شده در سال های اخیر حاکی است که عموماً «پرسشنامه» مطمئن ترین وسیله جمع آوری اطلاعات است (البته از طرق دیگری هم می توان اطلاعات مورد نیاز پژوهش را جمع آوری نمود)؛ لذا باید در طراحی پرسشنامه دقت و سلیقه کافی اعمال شده باشد، به نحوی که، تکمیل کننده پرسشنامه به راحتی با موضوع ارتباط برقرار کند. سؤال های «بلی»، «خیر» از ضعیف ترین نوع سؤال ها است و پاسخگوارا به دروغ، افراط و تفریط وادار می کند.

روشن نیست، پرسشگران، باید آموزش کافی دیده باشند تا بتوانند نقش خود را به صورت یکنواخت و متعادل به هنگام مراجعه به منابع جمع آوری اطلاعات انجام دهند. برخورد مناسب پرسشگران، به شدت روی صحت نتایج تاثیر گذار است.

۶. ورود اطلاعات به محیط کامپیوتر

ورود اطلاعات بایستی به صورت تدریجی و هم زمان با جمع آوری پرسشنامهها انجام گیرد، به نحوی که با دریافت آخرین پرسشنامه کار ورود اطلاعات انجام یافته تلقی شود. ضمن اینکه در صورت پیدا شدن مشکل احتمالی در پرسشگران، پرسشنامه یا اجرا، موضوع بلافاصله به اصلاح روند کار منجر گردد.

۷. توصیف، تجزیه و تحلیل و در صورت لزوم استفاده از آزمون های آماری مناسب

مقدمات تجزیه و تحلیل بایستی از قبل فراهم (تدوین) شده باشد، به نحوی که با دریافت اطلاعات، زمانی برای آن صرف نشود. در تجزیه و تحلیل بایستی، انواع نگرانی های مؤثر بر نتایج پژوهش ملاحظه، و آزمون مناسب - حسب لزوم - در نظر گرفته شده باشد. این بخش در رابطه تنگاتنگ با بخش بعدی «گزارش نویسی» است، هر چقدر تحلیل ها و آزمون ها مناسب تر و روایت آنها یکنواخت تر انجام شده باشد، کارگزاران نویسی سریع تر و مقبول تر خواهد بود.

۸. گزارش نویسی

گزارش نویسی باید به وسیله مجری پژوهش انجام شود. روایتی ساده، مختصر، سلیس و علمی از پس زمینه، اجرای کار، روش نمونه گیری، کنترل، نظارت و یافته های پژوهش، به صورت مفید و کاربردی نوشته شود، تا مخاطب در حداقل زمان، شیرینی یافته های پژوهش را حس، و جذب نماید.

۹. اطلاع رسانی

اگر همه مراحل قبلی به خوبی طی شده باشد، ولی اطلاع رسانی لازم صورت نگیرد، عملاً کاری انجام نشده است، نتایج اجمالی و مختصر یافته ها (چکیده) می تواند در محیط Power point به خوبی ارائه شده و در اختیار سفارش دهنده و یا افکار عمومی قرار گیرد (به طرق مناسب).

در جمع بندی کلی دو نکته در انجام پژوهش قابل توجه است، سرعت دسترسی و اعتماد به نتایج، همه مراحل فوق باید به نحوی مدیریت شود، تا در حداقل زمان ممکن نتایج قابل انتشار باشد، لذا مدیریت اجرایی (مجری طرح پژوهشی) باید از دانش کافی در همه مراحل نه گانه برخوردار باشد، تا عنداللزوم بتواند در نقش هر کدام از مراحل انجام وظیفه نماید و الا نتایج با تأخیر (مردن موضوع) مواجه خواهد بود.

و نکته آخر، شاخ و برگ های اضافی در مراحل ۹ گانه (به ویژه مراحل ۸ و ۹) به منظور تعمیم و تکمیل موضوع درج گردید؛ در عمل باز هم مراحل فوق قابل تلخیص بوده، و در هر مرحله ای که پژوهشگر (مجری) به پاسخ «سؤال اصلی پژوهش» دست یافت عملاً کار تمام است.

پذیر است) به طور کلی در یک منطقه آموزشی منابع جمع آوری اطلاعات: همکاران اداری، مدیران و معاونان واحدهای آموزشی، معلمان، دانش آموزان، خانواده ها یا حتی سایر اقشار جامعه می باشند.

۵. اجرا و جمع آوری پرسشنامه ها

متأسفانه اهمیت این بخش نیز بخوبی

سؤالات چند گزینه ای و نگرش سنج، دارای واریانس بوده و امکان تجزیه و تحلیل مناسب را فراهم می نماید. (اعتبار و پایایی پرسشنامه را فراموش نکنید، می توان در این خصوص به کتب آماری یا از تجربه دیگران استفاده نمود) منابع (طرح ها، پایان نامه ها، ...) موجود، بستر مناسبی برای تهیه سریع سؤالات مورد نیاز میسر نموده است. البته در تهیه پرسشنامه درج سؤالات دموگرافیک (جمعیت شناختی) و مداخله گر نیز در جای خود از اهمیت لازم برخوردار است.

۴. انتخاب نمونه

مظلوم ترین بخش پژوهش است، در گزارش اشاره چندانی بدان نمی شود. در صورتی که اثر آن حیاتی است. اتکا به نفس پژوهشگر، در دفاع از یافته های پژوهش با اعتماد به نمونه مترادف است، یکی از علل مهم رسیدن به نتایج غیرمترادف - و نهایتاً عدم کاربست - پژوهش ها، ناشی از عدم دقت در انتخاب، و روش نمونه گیری است. به هر حال پایگاه اطلاعاتی آموزش و پرورش (بکفا) و به روز بودن آن، چارچوب مناسب برای انتخاب روش های مختلف نمونه گیری فراهم نموده است. (هر چند در سطح منطقه آموزشی به دلیل شناختی که از محدوده منطقه وجود دارد انجام این مرحله به سادگی انجام

مدیر، معلم یا کارشناس منطقه آموزشی می تواند با کمک یک مشاور آماری یا پژوهشی در سطح منطقه، به سرعت اطلاعات لازم را در رابطه با مسئله مورد نظر «سؤال اصلی پژوهش» جمع آوری نموده، تصمیم مناسب اتخاذ کند

